In eſcam autem fel, & bibere (vel & ſitim) acetum dederunt,
Hoſpitalitatis autem hujus ſolvent menſam.

Vel,

In hoſpitalitatis hanc oſtendent menſam.

Fieri quoque poteſt, ut fuerit verbum θήσουσι, *ponent*; ſenſus autem,

Hoſpitalitatis autem hujus (per antiphraſin) *hanc ponent menſam.*

Vel,

In hoſpitalitatis hanc ponent menſam.

a idem. ibid.

Præterea a,

φοβερὴν τε χολὴν ἐκέρασας,
Terribileque fel miſcuiſti.

b Thren. 3. 15. c v. 19. d c. 13. 27. e c. 29. 19. f c. 8. 14.

Jeremias b vaticinatus videri poteſt de hoc amaro poculo; *replevit me amaritudinibus; inebriavit me abſinthio;* quam LXX. ibidem χολὴν vocant, ideſt, *fel*: item, *recordare* c, *abſinthii, & fellis*: cujuſmodi formula proverbialis eſt in Job d, *implet me amaritudinibus*: & in Deuteronomio e: *Inter vos radix germinans fel, & amaritudinem* (quidam *& abſinthium*;) turſus apud Jeremiam f, *potum dedit nobis aquam fellis*. Sed communis expoſitio præſentis hujus loci noſtri de Chriſto, facit ut non contenti ſimus adagio. Reddunt vero etiam probabilem ſententiam illam, de qua meminimus, myrrhatum & felle mixtum vinum non differre, dicique *myrrham*, *fel*, quia fellis in amaritudine ſimilitudinem habeat, exempla, quæ modo aliis ex locis protulimus. Nihilominus malo ſalvam orationis de re utraque proprietatem, quum retineri commodè poteſt. Cyrillus Jeroſolymitanus g huc aptat *demeſſam myrrham in horto* h, videlicet propter vinum myrrhatum. Idem habet auctor tractatus in Symbolum, dictus aut Cyprianus, aut Ruffinus. Lege Hilarium, Lyranum, Rickelium, Cajetanum, Suarex etiam i. Expoſitio autem gloſſæ interlinearis, Ayguani, Janſenii, Bedæ, Auctoris antikeimenon k, Auguſtini, non adeo cohæret, ut *dediſſe* intelligantur Chriſto *fel in eſcam*, ideſt, ſuper, vel contra illam, quam jam Chriſtus priùs acceperat cum diſcipulis, Euchariſtiam inſtituendo. hi, qui reſiſtebant veritati. Legunt aliqui, *in eſca*, ut Cyprianus, vel Ruffinus in ſymbolum, Trevetus refert hunc locum, & alium ex Abacuc a l; *Væ, qui potum dat amico ſuo, mittens fel ſuum, & inebrians, ut aſpiciat nuditatem ejus*, exponi à quibusdam de Nabuchodonoſore, qui Sedechiæ potum laxativum dederit, ut coram omnibus ignominiosè diſſolveretur. Id etiam de loco Abacuc ſequitur Lyranus, & Magiſter hiſtoriæ Scholaſticæ m, ſed irridet meritò Hieronymus. Memoria n fellis hujus ſalubrior nobis, quam fel oculis Tobiæ o.

Myrrhatum & felle mixtum vinum non differentia. Loci cantici adaptatio.
g Catech. 13. h Cant. 5. 1.
i 3. p. tom. 2. diſp. 37. ſect. 3.
Expoſitio gloſſæ interlinearis & aliorum male cohærens.
k l. 2. interreg. 13. qui male citatur à nonnullis Iulius Africanus, aut unilius.
l verſ. 15.
Hujus loci & alius Abacuc expoſitio de Nabuchodonoſore.
m in hiſt. 4. regum c. 46.
n Tar. 3. 19.
o Tob. 6. 5. 9.

Sequitur nunc agendum de ſiti, in qua potatus aceto Chriſtus dicitur. Unus de illa Joannes p mentionem facit, ut jam retuli. Sine dubio vera ſitis corporis erat, etſi ſpiritualis multo major, qua ſitiebat ſalutem noſtram, proque illa ſi opus eſſet, pati adhuc plura. Miſſus copioſiſſimè ſanguis per ſudorem, flagella, ſpinas, clavos, vigilata nox tota, injuriæ aliæ cœli, dolores intimi, ardentiſſimam ſitim efficiebant, quæ oblitum quodammodo moleſtiarum aliarum, adigerent ad eam querula voce prodendam. De ſiti eamdem ille etiam alterius pſalmi q locus poteſt eſſe; *factum eſt cor meum tamquam cera liqueſcens in medio ventris mei; aruit tamquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis*. Suppetere volebat inimicis Chriſtus in extremo illo vitæ articulo bene de ſe merendi occaſionem, *ut mœrenti ſiceram* darent, *vel amaro animo vinum* r, vel certè *calicem aquæ frigidæ* ſ; & quem etiam ut inimicum habebant, tractabantque, ſaltem tunc potarent t, non omnem prorſus humanitatem exuentes, ſeſeque ſic aliqua ratione ad promerendam Dei gratiam, paſſionis fructum, effectum orationis pro crucifixoribus, diſponerent. Similis hac quoque in re dilectus noſter fuit *hinnulo cervorum* u; & *cervo emiſſo* x, vel *cervæ*, ut eſt in 21. Pſalmi titulo, qui totus paſſionem ipſius deſcribit, & in eo Chriſtus *circumdatum* ſe à *canibus* y dicit. *Cucurrit in ſiti, quum cogitarent pretium ejus repellere* z; & *ſperans ſalutem maximam, atque victoriam*, ſiti moriebatur, ſicut Samſon a; & vehementer pugnans, ut Siſara b, & David c.

Sitis Chriſti in qua potatus aceto, quæ fuerit.
p c. 19. 29. q Pſ. 21. 15.
r Prov. 31. 9. ſ Mat. 10. 42. t Prov. 25. 21. Rom. 12. 20.
u Cant. 2. 9. 17. x Gen. 49. 21. y verſ. 17. z Pſ. 61. 5. a Jud. 15. 18. b c. 4. 19. c 2. Reg. 23.

A Verum ad ſitim ſpiritualem iſta magis pertinent, ſecundùm quam cupiebat plura beneficia nobis conferre, plura pati, plures converti. Nulli ex prioribus tormentis præbuit occaſionem Chriſtus, præterquam iſti, dicendo *ſe ſitire*, *ut conſummaretur ſcriptura* d: quia ſciebat hinc occaſionem capturos crudeles inimicos, ut aceto potarent: voluitque ultimo iſto ſupplicio perficere baptiſmum ſuum e, ac luere guſtu inſuavi ſuavem illum parentum primorum Dei lege vetitum, expertus ſitim, cujus acrior, quam famis dolor. Fortaſſis paſſio tota hinc velut à termino, ad quem denominatur calix. Tandem, quod attinet ad acetum, de eo; ut priùs dixi, ſcribunt Evangeliſtæ, Luca excepto, ſed Joannes diſtinctiùs. Ait Joannes, vas ibi poſitum fuiſſe aceto plenum; præterea hyſſopum cum ſpongia. Negat Baronius f ad mortem accelerandam propinari crucifixis acetum ſolitum fuiſſe. Vocat commentum, aitque, ad ſanguinem ſiſtendum tria hæc adhibita. Citat Plinium g, & Dioſcoridem h, qui non ſolùm in aceto, præſertim cum ſpongia faſciculo illigatur hyſſopi, vim

d Joan. 19. 29. e Luc. 12. 50.
f tom. 1. Annal.
Aceti vis & proprietates Acetum cum hyſſopo & ſpongia ad quid.

B produnt illam eſſe ſi bibatur, ſed ſi ad vulnera exteriùs applicetur; item Tertullianum i profert, qui ſpongias memorat retiariorum, quibus vulneratorum gladiatorum fluens ſanguis ſiccabatur; confirmat adhuc ex marmoribus, in quibus Adonidi ab apro recenter vulnerato miniſter admota ſpongia cruorem ſiſtere conſpicitur: & ex ſpongia ipſa Chriſti, quæ in Lateranenſi baſilica ſanguineis notis conſperſa cernitur. Conſentit Lucas Brugenſis k duplicem finem aceti fuiſſe, ſemianimes recreare apponendo id naribus, & ſiſtere vulnera iis illud admovendo, ut diutius tormenta crucifixi perciperent. Atqui Theophilactus l quem laudat Baronius, ut probet conditum fuiſſe ipſamet hyſſopo acetum, innuit ſatis opinionem ab eodem refutatam, quia affirmat hyſſopum cum aceto etſi referre alios m exiſtimare vocatum *calamum* nomine *hyſſopi*, quod obſtat brevitati, ac parvitati illius n) τοῖς χακοῦργοις τοῖς, *damnatiſque*, comparatum fuiſſe, & exhibitum, ὡς δηλητηριῶδες, ut *lethale quid*, & *perniciosum*. Idemmet jam prior dixerat Chryſoſtomus o: In con-

g lib. 23. c. 1. lib. 31. c. 11. h lib. 5. c. 17. i de pall. c. 2.
ſpongia ipſa Chriſti in Lateranenſi baſilica.
k in Mat. 27. & Joan. 19. l in Joan. c. 19. m Joan. conc. c. 143.
Cajetan nomine hyſſopi hic vocari creditus nonnulli.
n 3. Reg. 3. 33. Pli. l. 26. c. 4. Dioſc. 11. 3. c. 28. o in Joan. * Ibid.

C trari- quoque ſententia Baronii eſt Cajetanus *, Janſenius p, Hugo q, qui Chryſoſtomum citat (quamvis referat aliam opinionem de vino militum, quod ex calore quaſi acetum factum erat.) Rickelius r (qui meminit alterius ſententiæ; quod pro vino bono ſuppoſuerint milites acetum (Lyranus ſ (qui tamen etiam dictam modò ſententiam præfert, comprobant ex quodam libro Hebræo, cui titulus, *Liber Judicum ordinariorum*, & aliam de acceleranda morte refellit, quia frigiditate ſua potius acetum differret mortem,) Ludolphus t, Major u, Simon x de Caſſia (qui addit hyſſopi uſum, præter amaritudinem in potu, fuiſſe ad aſpergendum vultum Chriſti, quaſi ex labore ſudantis) Renardus y Luts, Toletus z, Salmeron a Albertus b, qui docet, acetum illud potatum à miniſtris in æſtus etiam ſitis reſtrictionem, ad quem effectum acetum aquæ mixtum valet; minùs autem probat ſententiam de acceleranda morte. Confirmant Janſenius, Luts, Salmeron, accelerari aceto mortem, quia Plutarchus c Antonium prodat vinum poſtulaſſe ad bibendum quum vulneratus eſſet, citoque poſt exſpiraſſe: ob ſimilem autem aceti penetrandi vim, videatur eumdem effectum operari acetum, ut

p conc. c. 143. p in Joan. r ibid. ſ ibid.
t 2. de vita Chriſti c. 63.
Hyſſopi uſus cum aceto hic ad quid.
u in ſua c. 10. x l. 13. de paſ. y in harm. c. 30. z in Joan. 19. a tom. 10. tr. 44. b in Joan.
Antonius vulneratus vinum poſtulans, citò poſt mortuus.

D ex Eraſmi auctoritate Janſenius probat. Aliter argumentatur idem Janſenius: quia ſcribit Hieronymus d datum id Chriſto poculum, ad conſodiendum. Dicunt iidem auctores cauſſam accelerandæ mortis fuiſſe tùm in militibus, ne diutiùs conſiſterent ad crucifixi cuſtodiam, tùm in Judæis, *ne remanerent in cruce corpora ſabbato* e, & ut citiſſima ejus morte, quem oderant maximè, popularis tumultus impediretur. Appellat hìc etiam Apollinarius θανατηφόρον ὄξος, *mortiferum acetum*.

d in Mat. c. 27. e Deut. 21. 22. 23. Joa. 19. 13.
Auctoris ſententia de potu Chriſto oblato.

Sic ſentio. Primùm in cruce dumtaxat jam confixo Chriſto acetum oblatum: & mendoſam lectionem eſſe in textu Græco Matthæi f, quæ habet ὄξος *acetum*, quod felle mixtum datum ſit ei ante crucifixionem, ut noſter Maldonatus g demonſtrat; vel (quod minùs tamen probabile eſt, ne occaſio detur idem aſſerendi de aceto dato in cruce) *acetum* dici vinum quod acetoſum erat, & acerbum, ſeu vini loco, quod alioqui offerri ſole-

f c. 27. 34. g ibid.

ſolebat cruciariis, & duobus aliis latronibus, pro more fortaſſis propinatum eſt à piis hominibus, vel eorum neceſſariis, vappa evanida, mucida, acida. Deinde, arbitror vas aceto plenum, quidquid ſit de condito ac pretioſo ante ſupplicium extremum vino, magiſtratus auctoritate allatum, pro recepta conſuetudine, non ad potum, ſed ad alia duo illa effecta, tùm ne deficeret crucifixum anima, tùm ne nimius profluerer cruor; ſed lento illo mortis genere diutiùs cruciaretur. Nam, quod attinet ad Chriſtum, credi facilè poterat, valde brevi eum interiturum ob præcedentia tot tormenta, laboreſque: tametſi validiores quandoque perdiu viverent, biduum, ut Andreas a, triduum, ut Victorinus b, diebus novem, ut Timotheus, & Maura c, & alii, de quibus Euſebius d, Seneca e, Juſtinus f, Joſephus g, quos ante me unà omnes recitavit Lipſius h. Certè tam citò mortuum Chriſtum mirati ſunt omnes i: & ad accelerandam mortem propter ſabbati religionem, crurifragium erat; quod alii latrones experti ſunt, & ne Chriſtus fortaſſis errore mortuus eſſet, latus illi lancea perfoſſum eſt. Poſtea concedo, quod affirmare alios monui, de hyſſopi vi ad continendum manantem affluentiùs ſanguinem: eamque non pro calamo, aut ligno hyſſopi (ita ut alii hoc ligno, alii calamo ſpongiam aceto plenam, quod arbitratur Cyrillus k, offerrent) ſed nec pro herbæ ſucco, quod Baronio videtur placere: Nonnus, ὄξος ὑσσώπῳ κεκερασμένον, vocat *acetum hyſſopo permixtum*; ſed pro herba ligante, ac ſtringente, *ſpongiam* ſumo, quæ ſimul arundini infixæ eſſent, longiorique calamo, ut Cajetanus docet, vel ita ut in ſumma arundine, quod Suarez l excogitavit, eſſent ex herba illa receptaculum, veluti que caniſtrum, in quod ſpongia immitteretur: nam ὑσσὸς pro ὑσσώπῳ legi abſque temeritate nequit m, ideſt, *greſſus*, ſeu *pilum*, *haſta*, telum Romanum, qui dicatur aliter καλαλος. Hinc ſit à communi cunctis cruciariis uſu illo duplici, quem dixi, quo nec alii latrones cum Chriſto crucifixi privati ſunt, in CHRISTO autem locum præcipue habuerunt, quia læviùs, tractatus fuerat, & flagellis, & ſpinis, traduxerunt immites inſolenteſque milites, inſtincti etiam fortaſſis à Judæis ſitientibus CHRISTUM omni genere tormentorum vexari, tumque præſertim quum exaudiſſent de ſiti conquerentem, ad exhibendum acetum ſuctus potuſque gratia, ſpongiam non aceto dumtaxat imbutam, & hyſſopi amarore, ſed totam etiam cruore infectam ex vulneribus, quibus ſtagnandis applicita fuerat, ita ut ſorbendum ipſummet ſuum CHRISTO ſanguinem inhumaniſſimi, ac feris crudis immaniores propoſuerint. Hoc ultimum ſuadet cruentata ſpongia Chriſti, quam in Baſilica Lateranenſi aſſervari diximus. Itaque nec retinendæ diutius, nec maturandæ in ea re vitæ Chriſti rationem propinatores aceti habuerunt, aut ſi qua ex his hos ratio movit, primam potiùs exiſtimo, quum ad breviandam vitam ſuppeteret id, quod dixi, crurifragium.

Qui biduũ qui triduũ, qui novem diebus in cruce vixerint.
a in geſtis bis martyr. 5. Septemb. c 3. Maij. d 8. hiſt. c. 8. e de vita beata, c. 19. f lib. 22. g in vita ſua. h a de cruce c. 12. i Marc. 15. 44.
Hyſſopi vis ad continendum manãtem affluentius ſanguinem.
k 13. in Joan. c. 55.
Spongia ut hic ſumenda.
l 3. p. tom. 2. diſp. 34. ſect. 3.
m Brugenſis in Joan. c. 19 meminit.

Quod ex Plutarcho de vino M. Antonii alii afferebant, ad acetum propter ſimilitudinem transferri commodè nequit, quum ſint utriuſque contrariæ qualitates calefaciendi, & frigefaciendi: ſed alia ex cauſſa poſſunt eadem in moribundis effectum eumdem accelerandæ mortis operari. Solent de hoc aceto interpretari, quod Jeremias n nomine DEI conqueritur *de vinea converſa in pravum*, & Eſaias o, de illa, quæ *pro uvis labruſcas*. Transferunt quoque ad omnes incredulos & acetum, & vinum felle ac myrrha mixtum, quia non ſolùm credere nolunt, ſed præterea Deum veluti conſopire, quod Hieronymus p ait, ut eorum mala non videat. Id autem Janſenio non favet, datum acetum ad accelerandam mortem, quia non de aceto, ſed de vino loquitur, quod etiam vinum, & non acetum, eam vim habet. Nec ſanè credibile eſt, ſi potu necare decreviſſent, acetoſum, vel amarum oblaturos fuiſſe, quod reſpuendum ab eo perſuadere ſibi poſſent. Ut idcirco vinum illud cum felle mixtum, non ad occidendum dediſſe credendi ſint, ante crucifixionem, ſed ad irridendum, quum loco alterius ſalubris ſupponerent, & ſimul ad vexandum, ſaltem levi deliberatione, ſi non ebiberet. Chriſtus autem noluit leviter guſtatum ebibere, ut ipſomet crucis ſupplicio periret, non lethifero poculo, aut ſi diverſum erat myrrhatũ à fellito, quod quidam arbitrantur; noluit ſibi vel ſenſus obtundi doloribus

Aceti & vini contrariæ qualitates calefaciendi & frigefaciendi.
n c. 2. 21.
Loci Jeremiæ & Iſaiæ interpretatio.
o c. 5. 2. p in Matth. c. 27.

A vivaciter percipiendis, vel guſtui ſatisfacere ſuavitate potus; ſed unicum amarum poculum præbitum eſſe, melior communiorque ſententia eſt. Chriſtus *acetum* accepit, ut ſcribit Joannes q Rickelius, quidamque alii confundunt *vinum*, & *acetum*, ita ut quod narratur, Chriſtum noluiſſe accipere, vel bibere quum guſtaſſet, de aceto intelligant, quod tantùm de vino intelligi debet. Fieri autem facile potuit, ut, ſi non ſponte Chriſtus ſugeret ſpongiam, permitteret ex applicata & compreſſa nonnihil per os ſubire, ita ut guſtaret. Denique omnino videtur cum in guſtatu dolorem tunc experiri voluiſſe, & ea ratione conſummare ſcripturam, & perficere opus redemptionis, & ebibere calicem paſſionis, & luere pœnam malè guſtati pomi; ut priùs etiam diximus.

q c. 19. 30.

Et dederunt in eſcam meam fel.) Iam monui, apud Cyprianum, ſive Ruffinum, in expoſitione ſymboli legi, *in eſca*: apud Tertullianum contra Judæos, *in potum*, ut ex priore lectione intelligeretur accuſativum caſum cum præpoſitione non favere expoſitioni de felle

B incredulitatis contra eſcam divini vel verbi, vel Euchariſtiæ; ex poſteriore cur *fel*, *eſca* dicatur, quod ad potum tamen exhibitum eſt. Quidam præterea pro *eſca*, *cibum*, vertunt, ut Hieronymus in Eſaiam r. Chaldaicè vocatur hoc loco *fel capitum baſiliſcorum*, ſeu *regulorum*. *Dare fel in eſcam*, poſſet explicari, ſel eſcæ miſcere, non fel ipſum per ſe ſolum præbere edendum, ſicut *mittere lignum in panem* ſ, eſt panem inficere ligno venefico, & lethifero, ſive ſit taxus, ſive aliud lignum, ſucculve inde aut ex herba noxia expreſſus. Dixi autem prius quid valeat *fel*, χολὴ ראש *roſch*: & hoc quidem quum ſignificet prima notione *caput*, ideo fortaſſis Paraphraſtes *capita baſiliſcorum* expreſſit. Placet *fel* accipi propriè, ut antea etiam monui, quamvis Hebræa vox quodlibet *venenum* ſignificet, & Apollinarius χολὴν interpretetur per generale nomen τῶ ἰῶ. Denique quum hic locus totus apud Euthymium t citatus reperiatur tamquam Danielis, vel memoriæ lapſus in eo eſt, vel error in typographo.

r in c. 5.
Dare fel in eſcam, ut poſſit explicari.
ſ Jerem. 11. 19.
Mittere lignum in panem, quid ſit.
t panoplia t. 8.

C *Et in ſiti mea potaverunt me aceto.*) Lactantius u, & Auguſtinus x alibi, *potum mihi dederunt acetum*. Hæc omnia ob prædictionis certitudinem ſcribuntur, ut jam præterita. Notavit id Novatianus y. Hieronymus z, Petrus Damiani a. Ejuſdem rei alia plura exempla ſæpius antè occurrerunt, & paſſim occurrunt. Quum verò ſcribit Joannes b, *ut conſummaretur ſcriptura. dixiſſe Jeſum*, *ſitio*, ſenſus eſt, non quòd prædixerit ſcriptura dicturum fuiſſe, *ſitio*; ſed quum ſitiret, acetum ei loco potus propinandum: quod factum non eſſet, niſi ex ejus verbo ſitire cognoviſſent. Athanaſius c de hoc eodem loco Joannis, & de ſimilibus, quum aliqua facta narrantur, ut implerentur ſcripturæ, ſiunt autem malè, admonet ne quis putet nulla alia de cauſſa facta, & extra culpam eſſe, atque adeò laude dignos, qui illa fecerint, ut obſequerentur ſcripturis. Non eſt Propheta iſtis mala patrantibus auctor, ſed ea, inquit, quæ ipſi facturi eſſent proſpiciens, futura eſſe prænunciavit, illique poſtea id ipſum opere executi, verum eſſe ſermonem

u l. 4. c. 8. x 17. de civ. c. 19. y de Trin. c. 28. apud Tertull.
Loci Joannis expoſitio, & ſuper cum Athan. admonitio.
z in c. 5. Eſa. a l. 2. ep. in 17. ad Deſid. c. 8. b c. 19. 28. c Ser. in paſſion. & crucem Domini.

D Prophetæ declaraverunt. Neque ut inſervientes propheticis verbis, iſta contra Chriſtum auſi ſunt, ſed ſuo ipſimet ſtudio, ſponte, volenteſque, τῷ προαιρέσει θέλοντες, perpetraverunt. Multa in eamdem ſententiam lectu digna perſequitur, tùm illam comparationem ex oculis contuentium, qui contuendo non falluntur, nec tamen videlicet proinde his quæ contuentur, neceſſitatem imponunt.

Verſ. 23.] Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum.

IMprecatur vaticinando, vaticinaturque imprecando, vel optandi ſpecie, ut ait Auguſtinus d, prophetat, protam in hoſpita acerbaque fellis & aceti menſa, menſam convivatoribus ſuis expanſam in morem laquei, que irretiantur interitamque capiant pro deliciis, &

d 17. de civ. c. 19.
Senſus loci

ut tale fiat eis, quale appoſuerunt prandium, recipien-
tes, quæ promeruerunt, & ut denique cedat eis in rui-
nam ipſorum adeò illiberale, in humanum ferum convi-
vium. Judæos conſtat, id que hìc notat Ayguanus, feſti-
viſſimo Paſchali tempore, quum frequentiſſimi in agni
convivium ſolemne conveniſſent, ab exercitu Roma-
a Ioſeph. 7. de bello Iud. c. 17.
no obſeſſos, & concluſos fuiſſe a. Quod ſpectat ad men-
ſam quoque ſpiritualem, hæc eſt Scriptura ſacra, quæ Ju-
dæis iiſdem, quum perperam intelligatur ab ipſis occaſio-
nem parit, ut variis illaqueentur erroribus, ut ſcanda-
b 1. Cor. 1. 23
lizentur præſertim audita crucis mentione b, ut pro plu-
rima parte pereant in æternum; nec alius finis quæratur
ex calamitatibus, ac ærumnis illorum, niſi retributio,
vindicta, pœna, cruciatus. *Menſam* præterea Chryſoſto-
mus innuit eſſe, in qua celebrabantur ſacrificia, ſimul
cum deliciis omnibus, ut ultra deſineret eſſe ſancta, ſed
παγὶς θανάτου ἰσχυρὰ καὶ κακὴ, *laqueus mortis validus, &*
malus, Didymus explanat θεόπνευστον γραφὴν, *divinitus in-*
ſpiratam ſcripturam, cujus θεωρία *contemplatio*, νόησις,
& intelligentia, cibi animæ ratione habeat; λέξις *dictio*,
ſeu explicatio per orationem, menſæ ſimilis videatur. Ita
c c. 9. 5.
d hom. 53.
e in c. 11.
f 1. Cor. 10. 21.
g Rom. 11. 9
h in c. 1. Mat.
i collat. 4.
etiam interpretatus Euſebius confirmat ex proverbiis c,
ubi Sapientia, quæ Chriſtus eſt, invitat ad *panem, vi-*
vumque. Auctor d operis imperfecti conſentit & hoc lo-
co Euthymius & in epiſtolam ad Romanos e Origenes,
aliique. Latini etiam enarratores pſalmi conveniunt;
& Hilarius nominatim diſtinguit *menſam dæmoniorum*
f, conſiſtentem in ſacrificiis (cujuſmodi profectò cenſeri
debent quæ celebrantur à Judæis) & cœleſtis doctrinæ,
de qua Paulus g hunc ipſum locum intellexit, & citatur
præterea Rupertus h. Quocirca meritò damnatur à V.
Theod. Mopſueſteni condemnatio locum illum negantis litteraliter aut per ſe Chriſto & Judæis convenire.
Synodo i Theodorus Mopſueſtenus, quòd Chriſto,
& Judæis, propter illum, neget iſta litteraliter, aut per ſe
convenire, qua in re Theodoretus, ut pridem annota-
vi, nimis illi adhæreſcit. Jacobus de Valentia ſatis acu-
tè in hoc & ſequentibus tribus verſibus, obſervat velut
antitheſim inter tormenta, quæ Judæis Chriſto intule-
Theodoretus nimium adhærens Theodoro Mopſueſteno.
runt, & ipſi ferre compulſi ſunt. Nam qui negarunt ſe
regem habere niſi Cæſarem, refutato Chriſto, à Cæſare
rebellantes, exciſi ſunt: Paſchali tempore, ut antè dixi,
obſeſſi ſunt à Romanis, quo tempore olim Romanis cru-
cifigendum tradiderant Chriſtum: & pro felle aceto-
Qui Regē ſe habere niſi Cæſarem, negabant, à Cæſare repellante exciſi Judæi.
que, ſummam ciborum penuriam paſſi: pro velata Chri-
ſti facie, quum juberent prophetizare quis eum percuſ-
ſiſſet, obſcurati ſunt oculi mentis, cæcitateque percuſ-
ſi; incurvatum eſt dorſum illorum ſervitutis jugo, quia
crucem coegerant portari à CHRISTO: ſicut furore acti,
vociferati ſunt; *crucifige, crucifige*: ita effundit Deus fu-
rorem iræ ſuæ ſuper eos, ut ſint illi odibiles, nec ullis
hominibus placeant, ſed adverſarios experiantur ejecti
ſunt à ſua civitate, ac ditione, quemadmodum extra ci-
vitatem eductum crucifixerant: delevit eos de libro vi-
ventium, is, quem illi penitus de mundo tollere vo-
luerunt: poſtremò recentibus ac novis ſemper moleſti-
is vexantur, & iniquitatibus novas cumulant cum per-
tinacia hi, qui tot Chriſtum vexaverunt pœnis, tot in
Treveti inepta expoſitio.
eum crimina confinxerunt. Inepta expoſitio apud Tre-
k Dan. 5. 30
l c. 21. 5.
m in c. 11. ep. ad Rom.
n lib. 5.
vetum, de extincto Balthaſare ſtatim à convivio k, &
huc ſpectare illud Eſaiæ l, *pone menſam, contemplare in*
ſpecula comedentes, & bibentes: ſurgite principes, arripi-
te clypeum. Origines m urgent Judæos, ut oſtendant
menſam, in qua prandent, & cœnant, & quommodo
in ea facta ſint quæ hìc dicuntur. Leo Caſtro in apolo-
gia n acriter perſequitur eoſdem Judæos, hoc ipſo lo-
co, & eos, qui favent ipſis; & quum apud Origenem
notatur deeſſe in pſalmo ex editione LXX. *in captionem*,
nec in textu Hebræo: & è contrario apud Paulum non
eſſe *coram ipſis*, negat ita ſcripſiſſe Origenem, ſed ejus
interpretem: Judæos verò reſecuiſſe *in captionem*. Ni-
mius profectò eſt hìc auctor in cauſſæ alioquin bonæ pro-
pugnatione.

Fiat menſa eorum.) Addit Paraphraſtes, *quam*
paraverunt coram me in luctu meo, vel, ſi legas cum Ne-
bienſe, non באבלי *beculi*, cum (ב) *beth*, ſed באכלי *be-*
chli, cum (כ) *caph*, *ut comederem*, ſeu *in cibo meo*, aut
ad cibum meum. Imprecatio, ut dixi, fatidica, ut pænas
luant amaræ menſæ, inſtructores ejus, quod priore verſu
indicabat in Sibyllæ quodam carmine citato, verbum
τίσουσι, ut ibidem obſervavimus. Non damnaretur Theo-
dorus Mopſueſtenus, ſi non negaſſet congruere Chriſto,
& adverſariis ejus, quæ hìc dicuntur, & ſi pœnam iſtam

A ita de rebus moleſtis & adverſis per *menſam* figuratè de-
ſignatis explanaſſet, ut non excluderet receptum aliis
ſenſum. Nam Chryſoſt. præter illum, quem ab eo quo-
que traditum retulimus, & à quo Agellius miratur
Theodori Mopſueſteni condemnatio.
Theodoretum receſſiſſe, in Pauli commentario o *menſæ*
nomine declarat omnes delicias, & bona. Qua ratione
hoc etiam loco Nicephorus docet, quod ἡ τράπεζα τὴν
εὐφροσύνην δηλοῖ, *menſa oblectationem ſignificat: quæ* ſequ-
o in ep. ad Ro. hom. 19.
untur λῦπαι, *triſtitiam*. Nec verum eſt hoc modo *men-*
Menſa nomine omnes delicias & bona.
ſam ſumtam corporaliter, non eſſe Judæis factam in
ſcandalum, ut Auctor operis p imperfecti contendit, vo-
lens de ſcriptura tantum intelligi. Ambroſius, aut alius
Ejuſdem vocis aliæ acceptiones.
commentarii auctor in epiſtolam ad Romanos q, ideo
menſam docet maledici malorum, quia illic decipi ſolent
innocentes: ut ab Abſalone Amnon frater: r & Holo-
p Hom. 53.
q in c. 11.
phernem putaviſſe, Juditham ſe poſſe decipere ſ & in
Menſa malorum cur maledicitur.
menſa Herodis ſævitum in caput Joannis t. Rectè verò
etiam pro altari ſacrificiorum *menſæ* nomen hìc ſumi poſ-
ſe diximus, & Pſ. 22. u, demonſtravimus, fecit que id non
intelligenter Villalpandus x noſter. Chriſtus ipſe *menſa*
r 2. Reg. 13. 29.
ſ Iudit. 12. 17 & ſeq.
t Marc. 6. 24 & ſeq.
u verſ. 5.
x in Ezech. to. 2. p. 2. l. 4. c. 50.
y Luc. 15. 24 25.
z 1. de ſer. in monte c. 42.
a Epiſt. 2.
b Rom 11. 9.
c Pſ. 54. 16.
B cenſeri poteſt, nempe agnus ſuper crucis ara aſſus, qui
coram Judæis videntibus, in quem confixerunt, fit in la-
queum, retributiones, & ſcandalum. Parata eſt filio pro-
digo menſa iſta; indignante fratre majore y, & adhuc
opiparam menſam cœnæ prandiive, venite invitati ne-
glexerunt. De formula verò imprecatoria meminimus
multoties: eamque etiam de hoc eodem loco Auguſtinus
præter ejusdem citata teſtimonia in alio z obſervavit, &
Anacletus a Papa, ſi tamen exploratus is epiſtolarum eſt
auctor.

Coram ipſis.) Omittit has voces, ut ante dixi, Paulus
b, citans hunc locum. In iis perpendit Auguſtinus indi-
caritales eſſe amaroſiſtos convivatores, tamque perni-
Tropologia.
cioſos, ut iniquitatem ſuammet noverint, & in ea perti-
d Luc. 16. 1, & ſeq.
naciſſimè perſeverent, ac deſcendant *in infernum viven-*
tes c, pedemque mittant in muſcipulam, quam norunt.
Elegans eſt Hugonis tropologia de menſa divitis *epulan-*
tis ſplendidè, nec pauperi compatientis d, cui eſt in la-
queum, ut pugnat cum conſcientia, ſeſeque depre-
hendat acquieſcendo tentationi incidiſſe *in laqueum*
e 1. Tim. 6. 9
f Luc. 16. 25
g Rom 14. 21
C *diaboli* e: & in retributionem, quod *receperit bona in vi-*
ta ſua f, & in ſcandalum, quia ſcandalizavit alio g.
Mercatoris menſa voluptuoſi, ebrioſi, quæ fit.
Addit mercatoris menſam, quæ fit in laqueum ad alios
illaqueandos, & decipiendos: voluptuoſi; quæ in re-
tributionem, dum invitat invitetur viciſſim h: ebrio-
ſi, quæ in ſcandalum, ob rixas, contentioneſque, &
h Luc. 14. 12
quia vacillat corruitve. Agit præterea de menſa ſcriptu-
ræ, quaſi *de lignis ſethim imputribilibus*, quæ fit in la-
queum dicenti, & non facienti: in retributionem di-
centi, ut ſciat; ſciaturve in ſcandalum non recipienti
ſanam doctrinam. Item de menſa altaris, docet fieri in
laqueum indignè accedentibus ad eam, *ibique judicium*
manducantibus, & bibentibus i, in retributionem pœ-
i 1. Cor. 11.
k Ibid. 30.
næ, ut propterea infirmentur, *dormiant*, ideſt, *mo-*
riantur multi k (poteſt comparari cum pane illo, quem
vidit quidam volvi, & in caſtra deſcendere, glandium-
l Iudic. 7. 14
que interpretatus eſt) l: in ſcandalum proximorum,
qui inde offenduntur. Ponit denique menſam nummu-
lariorum, & uſurariorum, quæ fit eis in laqueum, pro-
pter dolos: in retributionem, ob uſuras; in ſcanda-
lum, quando exigunt.

In laqueum.) Auguſtinus, *in muſcipulam*. Menſa
laquei rationem habet, aut retis, propter expanſio-
D nem: ſed ratio ſimilitudinis melior ex beſtiis, quæ ca-
piuntur eſca; item quia immodico ſæpè cibo intempe-
m Gal. 5. 15.
rans veluti laqueo ſuffocatur; præterea, quia morden-
tur homines, & comeduntur, *& conſumuntur* m, dum
epulis vacant. Idcirco cum ſuperbo oculo, & *inſatia-*
n Pſ. 100. 5.
o Ibidem.
bili corde edere David nolebat n, hoc eſt, cum ſuperbis,
invidiſque, qui alienis paſcuntur malis, ne ſe ſatiant,
de illis gaudendo, ut obſervat Auguſtinus o, dicens,
talibus cibis paſtos Judæos, videlicet ſuæ crudelitatis,
& pœnarum Domini, dum hic paſcebatur cibo miſeri-
cordiæ ſuæ. Iiſdem Judæis laqueus eſt Scriptura ſacra
perperam intellecta, ut dixi, nec non vetera ſacramen-
ta, quæ jam in nova lege ſumentibus ſunt mortifera: &
nihilominus non ſumentibus afferunt mortem, quia ne-
gligunt, quæ neceſſaria, quamvis errando, putant.
Capti ſunt à Chriſto interdum, quia capere eum in ſer-
mone volebant, convicti quoque ab aliis Apoſtolis per
ipſamet ſcripturarum teſtimonia.

Et

Et in retributiones. Sic etiam Hieronymus, quia He- A braicè eſt לשלומים *liſlomim*. Sed alii hoc exponunt, & *quod ad paces, vel pro pacibus, vel pro pacificis*, vel *quum expectaverint pacem, ſit illis in ſcandalum, & offendiculum, & impingant velut in rete*: quod rete, ſcandalumve proximè poſt ſubditur abſque particula conjungente למוקש *lemokes*. Paraphraſtes dum ſacrificia exprimit, *& ſacrificia eorum in ſcandalum* innuit pacifica. Puto participium eſſe cum nota articuli, in kal, ut ſit ſenſus: Fiat menſa eorum non tantùm in laqueum, ſed etiam in retribuentes, ut nimirum tali uſi menſa perveniant in manus eorum, qui vicem, debitamque pœnam retribuant. Legerunt forſitan LXX. & Hieronymus nomen שלומים *ſcillumim*, quod ſignificat *retributiones*. In aliis Pſalteriis, & in bibliis Complutenſibus, Regiiſque, & apud Hilarium, Auguſtinum, Caſſiodorum, numero ſingulari eſt, *retributionem*, ſicut & Græcè ἀνταπόδοσιν. *De retribuendi retributioniſque* vocabulis, aliàs egimus. Ante ſequentes dictiones habet Hilarius hoc loco duas cum conjunctione, *& in captionem*. Hieronymus quoque in Eſaiam a. Citatur ita etiam epiſtola ad Romanos b, Græcè, εἰς θήραν, *in venationem*, vel *prædam*. Quod videtur Paulus addidiſſe de ſuo, ad magis exprimendam vim Hebræi nominis מוקש *mokes*, quod hoc ſignificat, non tantùm *laqueum*. Dicti autem Patres citando Pſalmum, eo modo protulerunt, ut eſt apud Apoſtolum. Sed theſauri Græci auctor (verbo σκάνδαλον) malè, ut ex Pſalmo, citat etiam καὶ εἰς θήραν.

a in c. 6.
b c. 11. 9.

Et in ſcandalum.) Hieronymus, *ad corruendum*. Symmachus, pro *retributione* τιμωρίαν reddidit, ideſt, *caſtigationem*, ſive *ſupplicium*, propriè ad vindicandum honorem læſum: & loco iſtorum vocabulorum vertit, ὥστε συλληφθῆναι, *ut comprehendantur*. Aquila pro σκάνδαλον, dixit σκῶλον, quod, Heſychio teſte, ſignificat *ſpinæ quoddam genus, & rem moleſtam, quæ pungat*. Rurſum Hieronymus c legit, *in ruinam*. De nomine quoque *ſcandali*, dictum pſalmo 38. d, & 49. e, quamvis ibi Hebræa nomina diverſa ſint; nec à Hieronymo reddantur per *ſcandalum*, ſicut hìc, ut habetur מוקש *mokes*, & in 105. f, ubi etiam eſt idem, nec non in 139. g, quo loco ſynonymum *offendiculi* nomen ponit, & C in 140. h. Intelligitur *ſcandali* hoc loco nomen, non tam quo alii offendantur, quam quo ipſimet lædantur, in quibus eſſe dicitur, vel quidpiam iis in illud fieri. Ægidius Romanus explanans cap. 11. epiſtolæ ad Romanos, intelligit hæc omnia Judæorum ſupplicia, propter abuſum divinæ ſcripturæ, ut illaqueatus, non accederet ad veritatem, captus & in captivitatem abductus non recederet à ſervitute, & à falſitate; ſcandalizatus (apud Paulum enim ponitur priore loco, *& in ſcandalum*, quàm, *& in retributionem illis*) vituperium, & opprobrium ſentiret, retributionem pateretur æternæ pœnæ. Recitat aliam expoſitionem gloſſæ, ut menſa malitiæ, qua delectabantur Judæi, ſit iis in laqueum, impediendo à bono: in captionem, detinendo in malo, in ſcandalum, ut de peccato in peccatum ruant; in retributionem, ut ſubeant æternam pœnam. Vel rurſus, ut menſa ſcripturæ fiat iis in laqueum erroris; in captionem Romanorum; in ſcandalum probri, ac decoris. apud omnes gentes; in retributionem damnationis æternæ.

c in c. 8. Am.
d verſ. 14.
e verſ. 20.
f verſ. 36.
g verſ. 6.
h verſ. 9

Verſ. 24.] Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva.

ALiud malum omen, ut ſubtracto divino lumine, in ignoratione verſentur veritatis, & elumbes veluti facti, gravique onere ac jugo preſſi aut ſervitutis, & plagarum, ritu mancipiorum; aut ceremoniarum legis ſuſtentaculo nullo nixi, ſimiles illis efficiantur, qui oculis capti, & viribus fracti, quæ conſiſtunt in lumbis, & dorſo, conſiſtere, reſiſtere, ingredi ſine lapſu, periculo; damno non poſſunt. Sapit Hebraiſmum expoſitio Treveti de Babyloniis, qui prædicantur ob malè tractatos captivos Judæos in captivitatem abducendi à Medis, nec id malum, quaſi obſcuratis oculis, præviſuri. Favet nihilominus Theodoretus

(à quo nil differt, qui dicitur Baſilius) ſcilicet, ut ſæpius monui, Theodorum ſecutus Mopſueſtienſem. Quum de Judæorum verò excæcatione, deque legis onere graviſſimo in Actibus Apoſtolicis egerim ſuperfluum reor hìc plura dicere. Quo pacto autem non idcircò Judæi, excuſandi ſint, nec accuſandus Deus, quod ibidem ſatis docuiſſe videor, lege Hieronymum Eſaiæ i ſimilem huic locum enarrantem. Quid ergo mirum, argumentatur Auguſtinus in opere de Civitate Dei k; ſi hæc manifeſta Judæi non vident, quorum oculi ſunt obſcurati ne videant? Quid mirum, ſi cœleſtia non ſuſpiciunt, qui ut in terrena ſint proni, dorſum eorum ſemper incurvum eſt? His enim verbis translatis à corpore, vitia ſignificantur animorum. Similia ſunt in ejuſdem oratione adverſus Judæos l. Congruunt autem cum commentario præſentis loci, in quo affertur præterea ſimilitudo de incurvata muliere: (eamdem affert Hieron. in Amos m) qua magis curvi ſecundùm animum videlicet Judæi, quod Chriſtus eam curaſſet Sabbato ſcandalizati, & *indignati ſunt* n; ſunt item quaſi geruli, ac bajuli noſtri ut pridem vidimus o, divinas poſt nos ſcripturas portantes, B Hilarius præſertim deprimens legis onus explicat: ut quod ſuſtinere non poſſunt, ferant. Addit Hieronymus, quem citavi, in Iſaiam, quod Dominus in Evangelio Sacramentum cæci à nativitate, qui receperat oculos, vertit ad tropologiam, dicens p; *in judicium ego veni in hunc mundum, ut videntes non videant, & non videntes videant*; & in Amos, *quod incurvatum eſt dorſum Judæorum, ne cælum ſuſpiciant*, ſed cum Evangelica illa muliere, quæ habebat ſpiritum infirmitatis, ſemper terræ incumbant. Vidit Eſaias q in ſolio excelſo & elevato Deum, ſed fumo plenam ſynagogæ domum: vaticinatus eſt etiam claudendos Judæorum oculos, foreque ipſis *librum ſignatum* r: imprecatur iiſdem *excæcationem* ſ, & *cæcum populum* nominat t: *velamen* adhuc *poſitum ſuper cor eorum* ſcribit Paulus u: quod reipſa quamvis nolentes, & facto demonſtrant, quum hodieque, teſte Adriano x Fino, poſt lectionem librorum Moſis in ſynagogis, lectores ipſi, & alii, nonnulli, obtegant velamine faciem; obtuſos nempe ſenſus habentes, ut ait idem Apoſtolus y. Egregiè idem ſæpius citatus Au- C guſtinus z expendens botrum à duobus portatum a, ſalutem ſuam, inquit de Judæo, iſte ante conſpectum ſuum gerit, ille poſt dorſum: hic obſequium præfert, ille contemtum. Poſtea, citato hoc loco; ſubjicit: Incedunt duo ſub ſacro faſce ordines. Hic ſemper videt; ille ſemper relinquit. Judæus autem proximum ſe exiſtimat, ſed abſentat; Chriſtianus ergo præſenti munere fruitur; Judæus ſolo onere prægravatur: quia Chriſtus ſicut credenti ſalus, ita onus eſt non credenti, &c. Portat quidem Chriſtum in lege Judæus, ſed à gratia, quam in myſteriis portat, averſus eſt, &c. ab hoc, ideſt, Chriſtiano, adorante geſtatur, ab ille ſe averſante ſuſpenditur; ac ſic impletum eſt in Judæis: *poſuerunt* b *ad me dorſa, & non facies ſuas*. Horatur demum ad glorificandum, & portandum Deum *in corpore noſtro* c; jugumque ſuave, ac *onus leve* d, & projiciendum *jugum diaboli* e, quod non erigit, ſicut Chriſti, ſed deprimit. Eamdem portari botri allegoriam videtur Iſidorus f ex Auguſtino tranſcripſiſſe.

i in c. 6.
k Lib. 17. c. 9
l c. 5. tom. 6
m in c. 8.
n Luc. 13. 14.
o Pſ. 58. 12.
p Joan. 9. 39.
q Eſa. 6. 1.
r cap. 29. 11.
ſ c. 6. 10.
t c. 42. 19.
u 2. Cor. 3. 15
x Lib. 7. c. 35
y 2. Cor. 3. 14
z Serm. 102. de temp.
a Num. 13. 25
Chriſtus credenti ſalus, onus non credenti.
b 1. Paral. 29. 6.
c 1. Cor. 6. 20
d Matt. 11. ult.
e Pſal. 2. 3.
f in lib. nu. cap. 11.

D *Obſcurentur oculi eorum, ne videant.*) Hieronymus, *tenebrentur*: quod magis exprimit vim verbi Græci σκοτισθήτωσαν & Hebræi futuri, quod eſt pro imperativo תחשכנה *chechſcachnah*, quæ tenebras indicant. Citat Procopius g hunc locum in futuro σκοτισθήσονται. Nonnullis Chriſtus dixit; *adhuc modicum lumen in vobis* eſt; *ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant* h, ſed τὸ *modicum*, non non eſt jungendum cum lumine: ſiquidem Græcè legimus, ἔτι μικρὸν χρόνον, *adhuc, modicum tempus*. Non modò velamen illud Moſis, aut Judæorum, de quo priùs meminit, hujus rei typus erat, ſed præterea, ut Cyrillus i Alexandrinus obſervavit, quòd Moſes idem abſcondit faciem, nec audebat *aſpicere contra Deum* k. Graviſſimum cæcationis malum, quo Samſon l & Sedechias m, plexi ſunt: & alius hoc paciſci volebat cum hoſtibus, ut eruere *oculos dexteros* n, quod etiam Deus minatur ſupplicium cum præciſione quoque *brachii dexteri* apud Zachariam o, quod Cyrillus p exponit de mutilatione corporei ac ſpiritalis roboris. Chriſtus reſpondit ſe in parabolis locutum, ut *vi-*

g in c. 26. Pſ.
h Ioan. 12. 35
i 2. de ador.
k Exod. 3. 6.
l Jud. 16. 21.
m 4. Reg. 25. 7.
n 1. Reg. 11. 2
o c. 11. v. 17
p Ibid.

 dentes

a Luc. 8. 10.
b quæſt. in Matth. c. 4.
c in c. 4. Eſa.

dentes non viderent, & audientes non intelligerent a; quia nimirum hoc propter alia peccata merebantur. Vocat Auguſtinus *b* medicinalem Judæis cæcitatem, atque temporalem, & quæ fuerit occaſio humilis converſionis, diligentis inquiſitionis, ferventis dilectionis. Hieronymus *c* negat Judæis incredulis profuiſſe, ſed Gentibus admiſſis in eorum locum, quia diminutio eorum divitiæ ſunt Gentium, amiſſio eorum reconciliatio mundi, cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec *plenitudo Gentium intraret* d. Converſi ſunt aliqui pauci; plures in incredulitate permanſerunt, permanebuntque uſque ad finem ſæculi, de quibus Eſaias *e*, Chriſtus *f*, Paulus *g*, & noſter David hoc loco agit: & quibus idem Chriſtus comminatus eſt in peccato ſuo *morituros* h. Quod indicant etiam ſequentia verba, *& dorſum eorum ſemper incurva*. Apollinarius addit epithetum oculis, aſpectuive, ut indicet, maleficè, malevolè, invidè, ac truciter aſpicientes adverſarios privatione oculorum dignos eſſe;

d Rom. 11. 25.
e c. 6. 5.
f Luc. 8. 19. Marc. 4. 12.
g Rom. 11. & 25. & Act. ult. 25. 26.
h Ioan. 8. 21. 24.

φωτὸς ἑὸν κακοχεῖον ἀποσβέσσειας ὀπωπήν.
ſuum maleficum extinguas aſpectum.

Oculorum tropologiam, ſequentia verba declarantes, afferemus.

Et dorſum eorum ſemper incurva.) Hilarius, *in perpetuo* Forſitan, *perpetuò*, διὰ παντός. Trevetus Hieronymo legit, *lumbos eorum*, quomodo etiam alii vertunt Hebræum nomen cum affixo מתניהם *mothnehem*. Verterunt LXX. νῶτον, ſumentes pro poſteriore corporis parte, tergoque toto, in quo lumbi etiam continentur; & incurvationem, ſive debilitationem & nutationem, ut convenit ſpinæ toti dorſali. Deſcriptio eadem infirmitatis extat in Ezechiele *i*: *quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum, & innitentibus eis ſuper te, comminutus es, & diſſolviſti omnes renes eorum* מתנים *mothnaim*, ὀσφύν. Ariſtoteles *k* τὰ νῶτα partes facit ſcapulas, ſpinam, lumbos, aut renes, ſeu quidquid eſt à poſteriore parte ab occipite ad extremum coccygem conſtans vertebris trigintaquatuor. *Dorſum* dici volunt *l*, quia ſit deorſum devexum. Non jure reprehendit Leo *m* Caſtro transferentes pro *dorſo*, *lumbos*, aut *renes*, quia nemo Philoſophorum afferat in renibus vires eſſe. Conſtat *elumbem* dici, qui debilis eſt, nec ſe præ lumborum debilitate valet erigere. Curvo igitur ad lumbos uſque corpore invalidum rectè ſignificat. Incurvationem iſtam pro mentis, ac voluntatis ad imas terrenasque res depreſſione Cyrillus *n* etiam Alexandrinus explicat, loquens de Judæis murmurantibus circa panem, quem dicebat Chriſtus eſſe ſe, ac de cœlo deſcendiſſe *o*, dignos autem hoc loco ſignificari, ut mali malè perdantur. Ait præterea *p*, dum ſcribit non intellexiſſe, ac in deteriorem partem accepiſſe, quod idem Chriſtus dixerat *q in tribus diebus readificaturum ſe templum*: quaſi inclinatos propter nefaria ſua delicta, ac ſola terrena reſpicientes, jure patrocinio Dei ab eis ablato, ſublimia Chriſti dogmata ſpeculari non poſſe, ſed contemnere tamquam inſanos Chriſti doctrinam, & adverſus ſalutem ſuam irruere. Comparat eoſdem *r* cum gibboſis repudiatis à lege *ſ*; hoc enim eſſe quodammodo incurvatos, & quorum animus deorſum aſpiciat, & ſit ad carnis affectus proclivis, & qui oculos ſpiritales ad res terrenas defigant; jamque in eam ſententiam venerint, ut erigere animam ad res ſupernas ſapiendas, fugiendum putent. Quaſi videlicet ad illos aptetur; *oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram* t: *adhæſit in terra venter eorum* u, Denique tractans locum Micheæ *x*, ex editione LXX. ἰδοὺ ἐγὼ λογίζομαι ἐπὶ τὴν φυλὴν ταύτην κακὰ ἐξ ὧν οὐ μὴ ἄρητε τοὺς τραχήλους ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ πορευθῆτε ὀρθοί, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν: *Ecce ego cogito ſuper tribum iſtam mala, de quibus non auferatis colla veſtra, & non ambuletis erecti, quia tempus malum eſt*, explicat tam oneroſa, & intolerabilia mala fore, ut ſint futuri ſimiles inclinantibus cervices, duriterq; ac intolerandum in modum incurventur. Confirmat & præſentis Pſalmi teſtimonio iſto; & 37. *y iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me*. Adde, *miſer* z *factus ſum, & curvatus ſum uſque in finem*: &, *poſuiſti* a *tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra*: &, *ſupra* b *dorſum meum fabricaverunt peccatores*, ubi Hieronymus, *ſuper cervicem meam araverunt arantes*; Aquila, & Theodotio ἠροτρίασαν, *araverunt*, quaſi ſulco facto, ut transfert idem Hieronymus, quod ſequitur, *prolongaverunt ſulcum ſuum*, pro iniquitate. Quod indicat ſubactam, & depreſſam glebam. Subdit Cyrillus, qui jugum, & onus vocantis Chriſti *ſuave* c, *leveq;* excuſſerunt, juſtiſſimè laborantes, ac preſſos remanſiſſe, nec valuiſſe, βαδίζειν ὀρθῶς, *incedere rectè*: Davidem vero in illos exclamaſſe ad Deum, ut ſuperna non reſpicientes, neque oculum mentis ad ſpem ſanctorum & præclaram in cœlis civitatem attollere valentes, terrena dumtaxat intueantur, μόνον οὐχὶ βαδφόντες *tantum non incurvati*, & animum inſolentem, Deique oſorem caducis & carnalibus ἐρείδοντες *affigentes*, ſeu *fulcientes*, & *alligantes*. Placuit illuſtrare unius Cyrilli tot teſtimoniis locum iſtum celebrem de Judæis, quia plenioris vice commentarii ſunt, & receptam expoſitionem optimè comprobant. Priùs docui per *incurvationem* deſignari quoque ad litteram, ſervilem conditionem, & aptationem corporum ad verbera, Subjectionem iſtam indicat Abacuc d; *incurvati ſunt colles mundi*, & Eſaias e, *vultu in terra demiſſo adorabunt te*: liber Geneſis f, *incurventur ante te filii matris tuæ, & g ancillæ Jacob, & filii earum ante Eſau incurvati ſunt*, & h *fratres Joſeph ante illum*: Job i; *ſub quo curvantur, qui portant orbem*: tandem David k, *coram illo procident Æthiopes*. Importat autem *incurvandi* verbum omnimodam vaſtitatem, ut apud Eſaiam l, *incurvavit habitantes in excelſo*, &c, & quandoque nomine שחות *ſciatchuth*, intellexit Interpres, ac tranſtulit *interitum* m. At ad verbum, *ſemper*, impedit ne talem vaſtitatem interpretemur hìc, ut voluit Antonius Guevara n; ſed in ſuperſtitibus graviſſimas quaslibet calamitates, Poſtremò *obſcuratio oculorum*, & *incurvatio dorſi*, indicat, neque conſilio neque re poſſe nocere aliis utroque affectis incommodo, Quod de iiſdem alii Judæi declarantes, *in oculis* Scribas, Phariſæos, principes Sacerdotum notari volunt; in *dorſo* reliquam inferiorum multitudinem, quòd ex priorum, qui ſunt veluti oculi, obſcuritate, atque cæcitate, poſteriorum ſequatur curvitas depreſſioque appetitus ad terrena. Gregorius *o* id universè tradit de duplici hoc genere quorumcumque hominum; ut ratione dum *cæcus cæco ducatum præſtat, ambo in foveam cadant* p. Oculi quippe ſunt, ait, explicans hunc locum, qui in ipſa honoris ſummi facie poſiti, providendi itineris officium ſuſcipiunt; quibus hi nimirum; qui ſubſequenter inhærent, *dorſa* nominantur. Obſcuratis ergo oculis, dorſum flectitur; quia quum lumen ſcientiæ perdunt qui præeunt, profectò cuncti ad portanda peccatorum onera curvantur, qui ſequuntur. Affert tamen etiam *q* in exemplum Phariſæos, & ſacerdotes, cum turba Judæorum: demonſtrans quo pacto juxta Job *r* ſententiam, faciat DEUS regnare hypocritam propter peccata populi.

i 29. 7.
k 1. de hiſt. animal. c. 12
Νῶτος. Dorſum unde dictum.
l Feſtus.
m Apol. 5. pag 523.
Elumbis, quis dicatur
n 4. in Ioan. c. 3.
o Joan. 6. 41.
p lib. 2. in Ioan. c. 33.
q Ioan. 2. 19
r 1. de ador. ſ Lev. 21. 20
t Pſ. 16. 11.
u Pſ. 43. 25.
x c. 2.
y verſ. 5.
z Pſ. 37. 7.
a Pſ. 65. 11. 12.
b Pſ. 128. 3.
c Mat. 11. 30
Per incurvationem quid deſignetur.
d c. 3. 6.
e c. 49. 23.
f c. 27. 29.
g c. 33. 6.
h c. 43. 28.
i c. 9. 13.
k Pſ. 71. 9.
Incurvandi verbum quid importet.
l c. 26. 5.
m Pro. 28. 10
n in Abac. c. 3.
o 1. Paſtor. c. 1. & 25. Moral. c. ult.
p Mat. 15. 14
q 25. moral. c. ult.
r c. 34. 30.

Alia tropologia, ſaltem per accommodationis quemdam modum, non diſplicet, ut curioſorum alienæ vitæ ſcrutatorum DEUS oculos obſcuret, ſicque incurvati, ad ſe ſeque reflexi, in ſeſe tentent deſcendere, nec præcedenti ſpectetur ſemper mantica in eorum dorſo. Quid ſi hoc voluit inter alia Chriſtus, dum pertinaciter accuſantibus aliis adulterium, *inclinabat ſe deorſum*?

Verſ. 25.) Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Sensus loci.

VIndictæ divinæ vehementioris magnitudinem, quam ſuis optat, vel prædicit adverſariis, exprimit *effundendi* verbo, & *comprehendendi*, atque nominibus iræ, & furoris, ut quaſi evacuato vaſe, halituve igneo efflato, nihil reſidui ſit, & capiat, cingat, ſtringat, ira, furorque ita ut nullus evadat, quantumlibet fugere nitatur, nullus in ulla ſui parte ex ſingulis non afficiatur aliquo tormento, ſeveritatis effectum divinæ cuncti experiantur. Hanc Paulus *ſ* iram in Judæos perveniſſe teſtatur, qui Dominum occiderant Jeſum, & prophetas, & ipſum, alioſque Chriſtianos perſequebantur, & Deo non placebant, & omnibus hominibus adverſabantur, & prohibebant Gentibus loqui, ut ſalvæ fierent, & implebant

ſ 1. Theſſ. 2. 16. 16.

plebant peccata ſua ſemper, Ut mirum non ſit, ſi & nunc ita David imprecetur, & prioribus verbis, ut dorſum eorum Deus incurvaret ſemper; quia, inquam, implebant peccata ſua ſemper. Quomodo de Romanorum exercitu, qui delevit Gentem Judæorum, hic intelligatur locus, dictum antea ſatis.

De Romanorum exercitu qui gētem Judæorum delevit loci intellectus.

Effunde ſuper eos iram tuam.) Hieronymus, *indignationem tuam* זעמך *zahhmecha*. In hoc verſu ſunt alia præterea duo diverſa iræ, ſeu furoris vocabula חרון *charon*, & אף *aph*: nec deſunt alia in prioribus pſalmis, & ſequentibus; ut רצע *regach* קצף *ketſeph* חמה *chemah*, vel חמא *chema* זעף *zahhaph* חמת *chotem* עברה *hheurab* פנים *panim* רגז *rogbez* רוח *ruach*. Subjectum extrinſecum iræ, idest, partem, in qua ſe prodit ira, ſignificant *aph*, & *cholem*, nempe *naſum*: *faciem* verò *panim*; alia innuunt commotionem, fervorem, ſeu furorem, halitum, ſive flatum ut *ruach*, ardorem, & ſimilia. De *effundendi* verbo, quod pſalmo quoque 78 *a*, jungitur iræ, egimus aliàs *b*. A liquoribus metaphora ſumitur, qui de vaſe proferuntur. Sic apud Oſeam *c* Deus ait, *ſuper eos effundam quaſi aquam iram meam*. Sed geminata veluti figura Jeremias in Threnis *d* dicit, *effudit quaſi ignem indignationem ſuam*: & Nahum *e*, *indignatio ejus effuſa eſt ut ignis*. Propter priorem ſimilitudinem deſcribit Joannes iram DEI in Apocalypſi *f* ſub nomine phialarum effuſarum. Duo iræ divinæ inſtrumenta ignis, aqua: hac jam peracta purgatio mundi per diluvium, illo peragetur in fine ſæculi. Nullus liquor faciliùs effunditur quàm aquæ: nihil agit efficaciùs, quàm ignis. Sic habet Deus iratus in promtu, ut ſevere puniat. Conſumit ignis omnia, ſubit aqua, & penetrat cuncta; *ira Dei nemo reſiſtere poteſt, ſub quo curvantur, qui portant orbem* g; *ante faciem indignationis ejus quis ſtabis? & quis reſiſtet in ira furoris h?* indicat *effuſio* copiam iræ; *quis novit autem iram DEI dinumerare i?* Quia porrò poſtquam ſumſit Deus vindictam tamquam ſuppliciis jam exhauſtis, placabilis redditur, hinc ſit, ut quandoque placari, & miſeri ſignificetur, quum dicitur *iram effundere*. Exemplum eſt in Eccleſiaſtico *k*; *potens exoratio, & effundens iram, ſecundùm miſericordiam ſuam ſic correptio illius, hominem ſecundùm opera ſua judicat*. Græcè, πολὺς τὰ χεὶ λόγος εἰς ἐξιλασμοῦς, *cito potens placationum*, ideſt *multum ad igneſcendum* l, *apud eum miſericordia & copioſa redemptio m*, Vulgo dicunt *sfogarſi*, quaſi flammam omnem evomere, & conquieſcere.

a verſ. 6. 8
b pſ. 34. 3.
c c. 5. 10.
d c. 2. 4.
e c. 1. 6.
f c. 16. 1. & ſeq.
Duo iræ divinæ inſtrumenta, ignis & aqua.
g Iob. 9. 13.
h Nah. 1. 6.
i pſ. 89. 11.
Iram effundere, ut dicatur aliquādo Deus.
k c. 16. 12. 13
l Eſa. 55. 17.
m pſ. 129. 7.

Et furor iræ tuæ comprehendat eos,) Hieronymus, *ira furoris*: Alia Pſalteria, & Caſſiodorus, ac Iſidorus *n*, *indignatio iræ tuæ apprehendas*: Auguſtinus, *comprehendat*, Hilarius, *animatio iræ tuæ*, θυμὸς τῆς ὀργῆς σου. De vocibus iſtis Græcis, deque aliis dixi alibi. Qui *furorem* ira majorem faciunt, de pœna æterna interpretantur, Judæis obſtinatis debita, *iram* de temporali, quæ proſit ad converſionem. *Comprehendere* καταλαβέτω נשג *naſciag* innunt fugam, qua quis elabi conetur, ſed fruſtra quod Apollinarius explicat per ἀμφιβαλεῖν, *circumdare*, & *obſidere*. Præterea indicant *firmiter*, & *quaſi mordicus tenere apprehenſum*. *Omnes perſecutores ejus apprehenderunt eam inter anguſtias* o: *migravit Judas propter afflictionem, & multitudinem ſervitatis; habitavit; inter gentes, nec invenit requiem* p. Quaſi *pullus equinus fugabitur, & ubi non ſperavit* (ὑπενόησεν, *ſuſpicatus eſt*) *apprehendetur; & erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Domini q*.

n de voc. gent. c. 10.
o Thren 1. 3.
p ibid.
q Ecc. 23. 30. 31.

Verſ. 26.) Fiat habitatio eorum deſerta: & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

Senſus loci.

EVerſionem optat, prædicitque Judæorum, ut non ſolùm diruantur palatia, ac domus, ſed caulæ pecorum ipſorum, & ex temporaria tabernacula, nec liceat ampliùs immorari, & habitare, ſed partim trucidentur, partim trudantur longiùs abſque ſpe poſtlimii. Vaticinatus eſt Chriſtus *relinquendam domum*, ideſt, vel urbem, vel templum, vel ſynagogam Judæorum *deſertam* r *circumdandam civitatem vallo, coanguſtandam undique ad terram proſternendam, & filios ejus in ea; nec relinquendum lapidem ſuper lapidem* ſ. *Venerunt Romani, & tulerunt locum eorum, & gentem*, ſicut malè, ſed verè, ſibi ominati fuerant *t*. Petrus de proditore diſſerens, ut ejus loco ſubrogaretur alius, factaque de agro *Habeldama* mentione, citavit verſum iſtum *u*, Paulus *x* de omnium proditorum Judæorum ſolitudine, ac vaſtitate, deque exilio extra Jeruſalem, & univerſam Judæam intellexiſſe videtur, proferens verſus 23. & 24. Conſule noſtrum commentarium Actuum Apoſtolorum. Obſervat Didymus, etſi Petrus uſurpaverit de Juda, tamen pluralem numerum, quo David utitur, demonſtrare, περὶ πάντων τῶν Ἰησοῦ προδοτῶν ἐκληπτέον αὐτό, id *accipiendum de omnibus Jeſu proditoribus*, quòd eorum civitas deſerta futura ſit. Huc facit Jeremiæ *y* vaticinium, accomodatio ſaltem ſenſu, ſive ſimili; *Sion quaſi ager arabitur* (aratro namque inducto ædificari *z*; deſtrui, reducto, civitates ſolebant *a*) *& Jeruſalem in acervum lapidum erit, & mans domus in excelſa ſylvarum*. Certè juxta vaticinium Jeremiæ *b* ejuſdem, alium longè poſtea Jeruſalem ſitum occupavit, auctore Ælio Adriano, qui urbi nomen *Ælia* indidit, omnem Judæorum nationem arcens regione finitima Jeroſolymis, ut ne de excelſiore quidem proſpectu eminus ſaltem paternum eis ſolum, quod Euſebius *c* prodidit, liceret contueri. Innuit Iſidorus *d* hoc ipſum, aliis allatis præterea locis Eſaiæ *e*, Jeremiæ *f*, Danielis *g*. *Debellata eſt*, inquit, *civitas, expugnati Judæi, multaque millia interfecta, nulluſque illuc modò permittitur accedere Judæorum, ubi Chriſtum crucifigendum acclamaverunt*. Videtur ex Auguſtino tranſcripſiſſe. Scribit vero etiam Gregorius *h* ſuo tempore in eo loco Jeruſalem conſtructam fuiſſe, ubi extra portam fuerat Dominus crucifixus, ac priorem funditus everſam.

r Mat. 23. 38
ſ Luc. 19. 43. 44.
t Joan. 11. 48.
u Act. 1. 20.
x Rom. 11. 10.
y c. 26. 18
Aratro inducto ædificari civitates, deſtitui reducto, ſolitæ.
z Æn. 5. urbem deſign. arat.
a Seneca 1. de clem. c. 26 Luc. l. 7. Hor. l. 1. carm. ode 16. Cit. Phil. & alii.
Æl. nomen verbi Jeruſalem inditum & unde ejus dem ſitus, à priore longe alius.
b c. 31. 20. & ſeq.
c 4. hiſt. c. 5. vel 6.
d de vocat. gent.
e c. 3. c. 5.
f c. 5.
Jeruſalem conſtructio ubi extra portam Dominus fuerat crucifixus, priore funditus civitate everſa.
g c. 8.
h hom. 18. in
i cap. 11. 20
k 3. de optimo gener. interp c. 9.
l Eſa 25. 4.
Ἔπαυλις.

Fiat habitatio eorum deſerta. Hieronym. *commoratio*, quo etiam pacto extat in Actibus Apoſtolorum *i*. Alii *palatium*, *domicilium*, &c. Immerito Lindanus *k* reprehendit lectionem noſtram, volens legi, *ejus*, & non *eorum*. Vox Hebr. טירה *tirah* idem valere dicitur, quod ארמון *armon*, *palatium*, & ædes lapidibus lævigatis conſtructa Reddit Hieronymus interdum pluraliter, *paulas l*. Vim facit Didymus in nomine Græco ἔπαυλις ut civitas ipſa ſic appelletur, αὐλὴ τῶν κτηνῶν προβάτων, videlicet *caula*, propter beſtiales mores Judæorum. Alludi vult Agellius ad cauſas ipſas pecoris, ut ſint quæ ſequuntur, hominum tabernacula, ut ſic penitus exterminandos Judæos innuatur, nec pecori ſuperſit locus, nec homini. Arbitror quamvis caſam, villam ſtabulum, ἔπαυλις valeat, & σκήνωμα *tabernaculum*, ſcenam, papilionem, hæc ſynonyma eſſe, recteque ab Aria expoſita;

Deſtructa his jaceant alta palatia,
At tentoria, qui colat:
Horum permaneat nemo ſuperſtitum.

Vel, ut placet Euthymio, ac Nicephoro ἔπαυλιν λέγει τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ. ἐν ᾗ κοινῶς οἱ θεοκτόνοι ηὐλίζοντο: σκηνώματα δ', ἰδίως τὰς οἰκίας αὐτῶν. Primam dictionem, quæ redditur *habitatio*, vel *commoratio*, *dicit civitatem Jeruſalem, in qua Deicidæ communiter habitabant tabernacula verò propriè ac privatim, domos eorum*.

Et in tabernaculis eorum non ſit, qui inhabitet.) Scilicet, de Judæis. Breviùs Petrus *m*: *& non ſit, qui inhabitet in ea*, nempe, commoratione, ſeu habitatione, & loco, qui priùs inhabitabatur. Fit ſæpè, quod Hugo notat, ut in amplis domibus palatiiſque divitum, præſertim uſurariorum, & raptorum, nullus poſt mortem ipſorũ habitet. Subtilius illud ſed minùs ſolidum quum dicicitur, non eſſe qui inhabitet, verum eſſe etiam, quum eſt qui habitet, ſi ſit malus, eo quòd malus non ſit quis, ſed quaſi quis, juxta Iſaiæ *n* verba; *quid tu hic, aut quaſi quis hic?* &c. Significat Eſaiæ locus, quid tibi hìc negotii eſt? quemnam hìc habes & in cujus gratiam hoc illudve agis? vel quid hoc loco facultatum habes? quis hæres erit tibi? quaſi diceret, & ipſum cum facultatibus, & univerſam familiã inde transferendam, fruſtraq; de condendo ſepulchro eſſe ſollicitum, ut ſtatim ibidem ſubdit Propheta. Hoc moneo, ne quis ad ejuſmodi tropologias avidiùs inhiet. Legendi topograph locorum ſanctorum; de miſerabili autem Jeroſolymorum excidio præter Joſephum, etiam Heгeſippus, Hieronymus *o* Hic ait de ruinis, & cineribus in Æliam ab Ælio Adriano ſuſcitatam, & tantam calamitatem, adeoque diuturnam ad mundi uſq; finem duraturã captivitatem demonſtratã Judæis tolerari, ob ſangui-

m A. 1. 10.
In amplis domibus palatiiſque divitum, præſertim uſurariorũ & rapptorũ, ſic ſæpe ut nullus poſt mortem eorum habitet
n c. 22. 16.
Malus non eſt quis, ſed quaſi quis.
Jeroſolym. excidium, quale & quantum
o ep. 129. ad Dardanum & 27.

guinem illius, quem ipſimet *ſuper ſe, & filios* imprecati ſunt *a*; & quia ſe *non niſi Cæſarem habere regem* profeſſi *b* ſunt, cui Cæſari quum ſcribit ſervituros, donec *introeat Gentium plenitudo*; intelligit non habituros principem proprium, ſed ſub Cæſare futuros, vel ſub aliis, quorum ſi politici ſint, primus Cæſar eſt.

a Mat. 27. 25
b Joan. 19. 15

Verſ. 27.) Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Verſ. 28.) Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: & non intrent in juſtitiam tuam.

Verſ. 29.) Deleantur de Libro viventium: & cum juſtis non ſcribantur.

Senſus loci.

OMiſſio, ut ferè adhuc feci, vel poſito litterali ſenſu primo, ac rudi de perſecutoribus aut Davidis, aut populi captivi, pergere intelligimus in ſua Chriſtum contra Judæos imprecatione, & prædictione. Ait nihil ſe abhorrens ab æquo & juſto optare: quia per ſummam inhumanitatem iſti non modò compaſſi non ſunt, tot modis ac tam dirè afflicto, prout Pater permiſerat, quem alloquitur, ſed hac abutendo permiſſione, tranſilierunt cunctos crudelitatis limites, addentes afflicto afflictionem. Nam calumniis, convitiiſque affecerunt in ipſis cruciatibus conſtitutum: extinctum, lancea vulneraverunt: jam redivivo non pepercerunt; quin furto ſublatum perſuaderi vellent, pecunia milites corrumpendo *c*: poſt ejuſdem aſcenſionem, ab illius perſequendis diſcipulis numquam deſtiterunt. Quare merentur, inquit, exigitque juſtum judicium tuum, Pater, ut in alia & alia labi eos peccata ſinas, quæ *impleant ſemper d*, novaſque veteribus iniquitates accumulare; &, ut quaſi *duplici contritione conteras* illos *e*, ac magis magiſque vexes. Unde fiat, ut juſtitiæ tuæ doni non ſint participes, neque juſtificentur, nec miſericordiam & clementiam tuam (juſtitia enim nonnumquam ſic accipitur) experiantur, ſed qui ex juſtis deſcenderunt, exque populo Dei cultore, atque beneficiis divinis affecto, deinceps Deum vera fide minimè cognoſcant, & colant, indigni habeantur honorifica illa populi Dei appellatione, ac benevolentiæ favore; quem juſtis exhibuiſti: compellantur, velut ex albo viventium deleti, mori violenta morte; quodque deterrimum eſt, intelligant ceteri illos non eſſe inter electos, prædeſtinatos, conſcriptos ad vitam æternam; verùm ex numero præſcitorum reproborum, damnatorum. Continet ſtrictim hæc paraphraſis meliores & communiores expoſitiones, ſeu ex pluribus unam componit; quæ idcirco magis per partes tractanda eſt.

c Mat. 28. 12
d 1. Theſ. 2. 16
e Jer. 17. 18.

Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt.) In Pſalterio Romano additur, *ipſi*, & *me*. In Gallicano, & apud Auguſtinum, & alibi apud Hieronymum *f* pronomen, *ipſi*, quod etiam habent biblia Latina Regia, & Complutenſia, & in textu Græco eſt *αὐτοί*. Pater percuſſit filium, ut Eſaias *g*, & Zacharias *h* docent, nec pepercit, ut ſcribit Apoſtolus *i*; non tantùm, ut Auguſtinus, & alii volunt quum fecit ut carnem ſumeret, ac mortalis eſſet; qua in re nihil peccatores operati ſunt, etiamſi pro illis incarnatio ſit facta, ſed ratione omnium omnino tormentorum, & injuriarum, quas accepit Chriſtus à Judæis, & Pater per Judæos feciſſe ac intuliſſe cenſeri poteſt, etiam quum, non miteſcentes dira flagellatione, & coronatione, ut futurum ſperabat Pilatus, importuniſſimis clamoribus popoſcerunt ad crucem: præterea quidquid eidem, & adhuc in eadem cruce viventi. & poſtea contigit, ut lanceæ vulnus, & calumniatio reſurrectionis (de hac Heſychius, Nicephorus, Hilarius: de illo Iſidorus *k*: Hugo de utroque: immò & membris ipſius myſticis Apoſtolis, & diſcipulis, cunctiſque Chriſtianis (de quibus Hieronymus. Lyranus) à percutiente Patre profectum eadem ratione eſt, quatenus abſque permiſſu ejuſdem non fuiſſet: & ille id retulit ad ſalutem noſtram. Malitia Judæorum, qua Deus uſus eſt bene, atque perverſa voluntas, iniquiſſimuſque adverſus Chriſtum animus, perſecutio quædam fuit, ad percuſſionem Patris adjecta.

f in c. 10. Iſa. & c. 13. Zac.
g c. 53. 4.
h c. 13. 7.
i Rom. 8. 32.
k de nativ. Dom. c. 47.

Hic item ſenſus commodus, ut percuſſum à DEO perſequi, fuerit, præ ſe ferre, fingere, gloriari etiam, quod juſtam cauſſam haberent perſequendi, velut miniſtri Dei, eum, cui jam Deus eſſet inſenſus, & quem percuti ab aliis vellet. Ejuſmodi de Job amici illius habentes Judicium, quem tetigerat Dei manus, & percuſſerat, perſequebantur eum ſicut Deus, quaſi videlicet, ſeſe hac in re, dum amaris ipſi loquebantur verbis, Dei conformarent voluntati, ac ejuſdem inſtinctu ita malè veterem amicum tractarent; quum è contrario, idem Job bene ſibi conſcius, quereretu illos eruare, nec ut Deum, qui tentandi cauſa percutiebat, revera perſequi, licet videri vellent ſe propterea id facere, quòd exiſtimarent non tentationis, at pœnæ nomine luere talia tormenta *l*. *Miſeremini mei, miſeremini mei*, dicebat patientiſſimus, nec ſine querimonia juſta, Job, *ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me, quare perſequimini me ſicut Deus?* &c. Tangebat etiam Jobum Deus, & percutiebat non per ſatanam dumtaxat, ſed perſequentes amicos: at hi putabant ſe juſtè perſequi, quem Deus ut reum percuteret, & ſimul ſe innocentes eſſe, ut ipſis idem liceret, quod Deo, qui nihil habet vitii. Sic quidem Gregorius *m*, quamvis aliter alii. Ideſt *obſequium* arbitrati *ſe præſtare Deo*, ut Chriſtus *n* loquitur: etſi in eo ipſo hallucinentur, & peccent. Hac de re diximus verſu 22. ex Athanaſii *o* ſententia. Deus ipſe Aſſur, quem vocat *virgam furoris ſui, & baculum, & indignationem in manu ſua*, reprehendit, quia *non ita arbitrabatur*, & exiſtimabat, ideſt, non eo fine, quem Deus intendebat, percutiebat *p*: præterea *q* Chaldæis quòd *aggravarent jugum* populi captivi, cui iratus fuerat, nec *ponerent ei miſericordias*: & apud Zachariam *r*, quod *iratus eſſet parum, alii juviſſent in malum*. Dixit item quidem Propheta Odeb exercitui venienti de Samaria, malè facere, qui ab irato Deo traditum Judam *occiderent atrociter, ita ut ad cœlum pertingeret eorum crudelitas ſ*. Ineptiſſimi, ac impiiſſimi Canani, ſeu Cajani, Judam proditorem adorabant proditionem ingens beneficium reputantes, & aſſerentes præſciviſſe quantum profuturam eſſet humano generi paſſio Chriſti, eaque de cauſa Chriſtum ad occidendum tradidiſſet *t*. Honorabat Cherinthus eumdem *u*. *Non conſurgit duplex tribulatio x*; nec punit bis Deus in idipſum: nec addenda afflictis afflictio, ſeu flagellatis, & in uno afflictus, relevandus eſt in alio, ne detur afflictio afflicto *y*: *nec exaſperandus pauper in inopia ſua*, vel *cor inopis affligendum z*. Contrarium faciebant qui percuſſum perſequebantur, & ſuper dolorem vulnerum addebant, & *parietem inclinatum maceriamque depulſam* impellebant *a*, & gaudebant *in caſu*, & *in ruina* exultabant *b*, tantùm abeſt, ut *mœrenti ſiceram, vinum darent ei, qui erat amaro animo, ut oblivíſci poſſit egeſtatis, & doloris c*. Percuti Pater, perſequitur hoſtis: & Chriſti Pater tradidit eum *d*, ipſeque ſeipſum Chriſtus *e*, inquit Auguſtinus *f*, in eodem facto Deum laudamus, Judam deteſtamur, quia non pro nobis, ſed pro argento, quo vendidit eum. Colligere demum debemus cum Hieronymo *g*, ſi proprio filio non pepercit Pater, ſed percuſſit, ſed tradidit pro nobis, etiam tradere juſtos paſſioni: dolorem enim facere, & reddere priſtinæ ſanitati.

l Job. 19. 21.
m ibid. l. 14. mor. c. 24 vel 15.
n Joa. 16. 2.
o Ser. de paſſ.
p Eſa. 10. 5. 6. 7.
q c. 47. 6. 7.
r c. 1. 14. 15.
ſ 2. par. 28 9
Judæ proditoris adoratio a quibus & cur.
t Auguſt. de hær. c. 38. & Philoſter.
u Prateolus.
x Nahum. c. 9.
y 7. q. 1. c. 2. ex Gregor. l. 2. ep. in 5. & D. l. 23. tit. 3. de ju. dot. jur. & D. de cond. ob cauſ. l. ſi pecun. § ult. & de offic. praſi. l. Div. & C. de ep. aud. l. jam dementis.
z Eccl. 4. 3.
a pſ. 61. 4.
b Pr. 24. 28.
c Pro. 31. 6.
d Rom. 8. 32.
e Eph. 5. 2. 25.
f in pſ 113.
g in c. 19. Eſ.
Deus dolorem facit, & reddit priſtinæ ſanitati;

Et ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.) Hieronymus, *& ut affligerent vulneratos tuos, narrabant*. Alii, *& de dolore vulneratorum tuorum narrant*, vel, *& ſuper dolorem vulneratorum tuorum addiderunt*, legerunt, ut putat Agellius, LXX. pro יספרו *jeſapperu*, *narrabunt* יוסיפו *iaſephu*, *addent*, ſeu, ſumto futuro pro præterito, *addiderunt*, demta littera (ר) *reſch*: & pro תלמיך *chalalecha* חללי *chalalai* ablato (ך) *chaph* finali. Sunt autem חללים *chalelim*, *vulnerati*, vel *occiſi*. Narrare dolorem vulneratorum Dei, vel de dolore eorum, eſt vel gloriando referre, quòd hi à te vulnerentur, quos jubet Deus vulnerari, quaſi zelo id facias, vel jucundè, ac nugando recitare, quæ illi tollerent (id R. Eſaias Tranenſis docet:) vel conſilium inire, quo pacto augeas dolores vulneratorum à Deo: vel hoc ipſum deliberare, ſed ita ut *vulnerati Dei* dicantur, non quos ipſe

ipſe vulneraverit, ſed qui ſub ejus veluti vexillo, propterque ipſum vulnerati ſint; ſicut verſu 34. *vincti Dei* appellantur, & *vinctum Chriſti* Paulus *a* ſe nominat. Et ita etiam priora verba, *quem percuſſiſti*, poſſent intelligi de illo, qui ipſius Dei cauſſa ſit percuſſus. Fieri poſſet ut LXX. item reddiderint non *τραυμάτων vulnerum*, ſed *τραυματιῶν vulneratorum*, ſicut apud Eſai. *b*, *multiplicabuntur interfecti à Domino*, *τραυματίαι*, qui etiam ſunt *vulnerati*, Heb. ibidem חללים *chalelim*. Habita ratione ſenſus, *dolor vulnerum meorum*, ſignificat dolorem, qui excitatur ex vulneribus meis: & ſi dicatur *dolor vulneratorum tuorum*, ſignificat dolorem, qui in membris meis eſt, quæ tua quoque cenſentur per communicationem corporis myſtici, & *vulnerata* nominari poſſunt. Alioqui dicas legiſſe LXX. חלולותי *chalilothi*, ſi repereris in hac notione. Richardi Cenomani ſententia quoque probabilis, ut יספרו *ieſapperu*, quia *numerare* ſignificat, rectè *addendi* verbo expreſſum ſit, quum numerus creſcat per additionem, & addat, qui numerat. Vult etiam חלליך *chalalecha* indifferens eſſe ad vulneratos, & vulnera. Super dolorem vulnerum Chriſti quid, vel qui, vel quomodo ſit additum, conſtare ex dictis poteſt. Tolerare poſſumus, ut per accommodationis ſenſum, præter inimicos, de quibus propriè ſermo eſt, hoc feciſſe dicatur etiam Petrus, quum negavit *c*. Quod autem indefinitè ponitur, *addiderunt*, emphaſim habet, quaſi non ſatis declarari valeat quid, & quantum ſit. Quemadmodum eadem de cauſa dictum notavimus verſu 20. *tu ſcis improperium meum*, &c. quia nequeat ab alio perfectè ſciri, ac æſtimari, quàm ab ipſomet Deo. Ut idcirco jubeat nos Paulus *d recogitare ἀναλογίσασθαι* eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus adverſum ſemetipſum *contradictionem*, *ἀντιλογίαν*. Innuit verbum Græcum iterum iterumque, ac ſæpius cogitare, atque etiam cum quadam analogia, & comparationem. Denique *vir* erat Chriſtus *dolorum*, & *ſciens infirmitatem e*, Affinem lego in Job ſententiam, ſed quum de ſe, ac de Deo loquitur *f*: *circumdedit me lanceis ſuis, convulneravit lumbos meos, non pepercit, & effudit in terra viſcera mea: concidit me vulnere ſuper vulnus*. Uſurpat Iſidorus *g* cum noſtro locum illum de vulnere lanceæ, ſicque additum aliquid ſuper dolorem vulnerum aliorum, ſæviendo etiam in mortuum. Propterea canens Eccleſia *mucronem duræ lanceæ* nominat. Quadrant item Chriſto Jeremiæ *h* verba: *dolor meus ſuper dolorem, in me cor meum mœrens*; videlicet *quia non eſt dolor ejus i*. Etſi porrò Theodoretus hoc loco iſta omnia aliter accipiat cum Theod. Mopſueſteno quem non citat, quam de Chriſto, tamen de Chriſto etiam ſumit in dialogo primo, cum Irenæo *k*, cujus utitur teſtimonio, ut doceat paſſibilem fuiſſe:

a Eph. 3. 1. c. 4. 1. 2. Tim. 1. 8. Philem. v. 1. 9.
b c. 66. 16.
c Mat. 26. 70. & ſeq.
d Heb. 12. 3.
Ἀναλογίσασθαι.
e Iſa. 53. 3.
f c. 16. 14. 15.
g de nativ. Dom. c. 47.
h c. 8. 18.
i Thren. 1. 12.
Theodoreti de Chriſti loci acceptio, in uno loco, & in altero, non
k l. 1. c. 32.

Senſus loci.

Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum.) Hieronymus, *da*. Id ſignificat תנה *thenah*, vel *pone*. Senſus eſt, ut permittat Deus lapſum de peccato in peccatum, ne efficacem gratiam conſequantur, qua de facto pœniteant, ſed det *in reprobum ſenſum l*, ſinatque incidere *in laqueos diaboli m*. Peccatum peccati poteſt eſſe pœna, ut Thomas docet *n*, ut non ſolum permittat Deus, aut ſubtrahat abundantius auxilium, ſed etiam quodammodo poſitivà, illa etiam beneficia conferendo, quibus aliquem ad peccandum ſcit abuſurum. Verùm hoc alibi exactius tractavimus. Hoc eſt *offendiculum*, quod iniquitatem faciendi *poſiturum* ſe minatur Deus *o*. Lege Auguſtinum *p*, & Gregorium *q*, & Iſidorum *r*. Vidimus etiam aliàs nomen *iniquitatis* pro pœna ipſius uſurpari. In iſto ſenſu apud Ezechielem *ſ*, Deus minitatur, *iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam in ea*, ideſt, obliquitatem, & curvitatem עוה *hhaual*: quod explicant *t*, de inclinatione regiæ dignitatis, ut cidaris recta inſigne illius, evadat incurva, in ſymbolum ſervituris. *Portare iniquitatem u*, eſt, ferre pœnam, & ſupplicium. Ita dicitur, quòd *major effecta eſt iniquitas filiæ populi Jeremiæ, peccato Sodomorum* (ſupplicio) *quæ* (Sodoma) *ſubverſa eſt in momento x*, & Pythoniſſe verenti divinare, dixit Saul, *non eveniet tibi quidquam mali* (עון *hhauon*, *iniquitatis* (*propter hanc rem y*. Euthymio placet hic ſenſus, & Nicephoro: priorque teſtatur eſſe multorum. Eumdem amplectitur Baſilius. Theodoretus, & de recentioribus, Vatablus, & Agellius: item Gloſſa interlinearis, ac Trevetus, qui per equutiones iniquas interpretantur. Juxta priorem ſenſum cenſeri poteſt hæc *plaga inimici, & caſtigatio crudelis*, & *inſanabilis dolor z*, & *duplex contritio*, qua Deus *conterat a*, debellans, *converſuſque in inimicum b*, & permittens ut ſis *contra Dominum ſemper **, & *addas prævaricationem c*. Huc refert Gregorius *d*, præſentem quoque uſurpans locum, quòd Amorrhæorum nondum *completæ* ſcribuntur *iniquitates e*, & quod aliorum peccata plura *inundaverant* *ſanguiſque ſanguinem tetigit f*. Adjice, quos ait Paulus *g*, *proficere in pejus h*, & *implere peccata ſemper*: item, *ut qui nocet, noceat adhuc*, & *qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc i*. Præterea poteſt ſumi de Judæis implentibus *menſuram patrum ſuorum k*. ut quemadmodum Prophetas, ita occiderent Chriſtum: & poſteri prioribus in hac iniquitate ſimiles eſſent, perſequendo Eccleſiam; atq; ita *ſanguis Chriſti eſſet ſuper & ſuper ipſos filios ſuorum l*. Indicant Ruffinus, Caſſiodorus, Apollinarius, Gloſſa interlinearis alii, Auguſtinus *m*, qui hoc loco intelligit *appoſitam a Deo iniquitatem ſuper iniquitatem Judæorum*, quia excæcavit eos, ut putantes ſe juſtum hominem occidere occiderent & Dei filium: faſciculos alligandos ad comburendum, explicans de peccatoribus unius generis inter ſe conjungendis, monet, ne iniquitatem *apponamus ſuper iniquitatem*, nec addamus peccata peccatis.

l Rom. c. 28.
m 1. Tim. 3. 7.
Peccatū peccati pœna eſſe potuit.
n 1. 2.
o Ezec. 3. 20
Nomen iniquitatis pro pœna ipſius uſurpatum.
p q. 18. in Exod. & 5. contra Jul. c. & de grat. & l. ar. c. 11.
q hom. 11. i Ezec. & 25 mor. 9. vel 12.
Portare iniquitatem pro ferre pœnam & ſupplicium
r 2. de ſumm. bono c. 19.
ſ c. 21. 27.
t Prad. noſter ibid.
u Eze. 14. 10
x Thren. 4. 6.
y 1. Reg. 28. 10.
z Jer. 30. 14. 15
a c. 17. 8.
b Eſa. 63 10
* Pſ. 108. 15.
c Eſa. 15.
d Hom. 11. in Ezec.
e Gen. 15. 16.
f Oſea. 42.
g 2. Tim. 2. 13.
h 1. Theſ. 1. 16.
i Apoc. ult. 11.
k Matt. 23. 32.
l Mat. 27. 25
m ſer. 39. de ſanctis.

Et non intrent in juſtitiam tuam.) Hieronymus, *& non veniant in juſtitia tua*. Alii, *ne ingrediantur ad juſtitiam tuam*. Ut ſit ſenſus ſatis communis, ne umquam eo perveniant, ut ſint participes juſtitiæ, atque abſolvantur, & juſtificentur, numquam fructu potiantur juſtitiæ divinæ. Gregorius *n*, *ut non intrent in juſtitia tua*, quo pacto videtur etiam legiſſe Auctor operis imperfecti *o*, ut quidem eſt in editione Latina. Græcam enim non licuit legere: ſed & neſcio an extet. Auguſtinus cum particula conjungente, ſed in ablativo etiam, *& non intrent in juſtitia tua*. Euthymius ac Nicephorus explanant, ne ingrediantur, ut juſtificentur à DEO, & conſequantur miſericordiam, quo modo illi, quibus dicetur *p*: *venite benedicti*, &c. Refert præterea Euthymius alio declarantes de Evangelio, quod *juſtitia* dicatur, quia omnes æque vocat ad ſalutem, omneſque ſuſcipit, qui ad illud accedunt. Eodem ſpectat Hilarii mens, ne concorporales, & comparticipes Chriſto fiant, *qui nobis juſtitia, ſanctificatio, redemtio à Deo factus eſt q*. Caſſiodorus addit, ad *intrandi* reſpiciens verbum, ut non ſit participatio hæc in illo regno juſtitiæ, nec ad illud perveniant. Innuit ejuſdem verbi vim, illud, quod ajebat Euthymius de invitatis benedictis ad regnum; quum ſcilicet etiam cuivis dicetur *r*, *intra in gaudium Domini tui*. Rectè *juſtitiæ* regnum nominatur, ubi *rex noſter Melchiſedech* rex juſtus *ſ*, qui ſibi naturali jure debitum regnum novo jure comparavit, ubi perpetua cum pace (quam *Salem*, cujus idem *rex t*, ſignificat juſtitia, ſine periculo ullius iniquitatis, ubi cuique redditur *corona juſtitiæ u*; ubi nemo admittitur, niſi legitimè ac juſtè certaverit. In pſal. 117. *x*, *aperiri ſibi portas juſtitiæ* flagitat David, *ut ingreſſus in eas confiteatur Dom.* vocatque *portas Domini*; & ait, quod *juſti intrabunt in eam*. Intelligit quidem de Jeruſalem, quæ *civitas juſtitiæ* appellabatur *y*; ſed ſub eo typo Eccleſiam quæ vocatur *civitas juſti z*, & per cujus portas ingreditur *gens juſta cuſtodiens veritatem*. * Quod verum eſt, quatenus extra Eccleſiam vera juſtitia ſanctificans non eſt: licèt in eam ingredi poſſit etiam non juſtificatus (quidquid minus cautè oppoſitum dicat Agellius) *a*, ſeu is quoque, qui adultus baptizatur fictè. Laudo quod idem auctor ait, *intrare*, & *ingredi in portas*, vel *aperiri portas juſtitiæ*; aut *in juſtitiam intrare*, & *ingredi*, eſſe idem poſſe, quod facultatem dari contemplandi, æſtimandi, verbis etiam celebrandi juſtitiam DEI, quod facere, & eam *enarrare* vetatur peccator *b*, & quem dixit David, factorum ſe profitebatur, ut ſcilicet *introiens in potentias DOMINI recordaretur juſtitiæ ipſius ſolis c*, qui dici quoque *introitus in ſanctuarium* poſſit *d*. Alius dicendi modus non improbabilis traditur ab eodem Agellio in iſtius pſalmi noſtri commentario, *juſtitiam* pro clementia, & miſericordia, quod non infrequenter alibi fieri vidimus, accipiendo, ut poſtulet DAVID ſeu ſuo, ſeu CHRISTI nomine, ne inhumaniſſimi ac ingratiſſimi hoſtes tractentur à DEO, ut ſolet quos favore proſequitur, *μὴ τύχωσιν* ut Baſilius, aut potiùs Theodore-

n hom. 11. in Ezech.
o hom. 54. in Matt.
p Matt. 25. 34. Evang. Juſtitia dictum, & cur
q 1. Cor. 1. 30.
r Mat. 15. 21. 23.
ſ Heb. 7. 1.
t ibid.
u 2. Tim. 4. 8.
x v. 19. 20.
y Eſa. 1. 26.
z ibid.
* c. 26. 2.
a in Pſ. 117.
b Pſ. 49. 16.
c Pſ. 70. 16.
d Pſ. 72. 17.